

ISSN 0350-185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXVI

*У СПОМЕН НА АКАДЕМИКА
ИРЕНУ ГРИЦКАТ*

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк,
др Милка Ивић, др Лили Лашкова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пипер, др Слободан Ремейић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сјанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ћујић, др Виктор Фридман*

Главни уредник:

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2010

ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику

МИХАЈ Н. РАДАН
Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Litere, Istorie și Teologie
Catedra de limbi și literaturi slave

ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА УТИЦАЈА РУМУНСКОГ ЈЕЗИКА НА ЛЕКСИКУ СРПСКИХ ГОВОРА У РУМУНСКОМ ДЕЛУ БАНАТА *

У раду се даје синтетички преглед литературе о српским говорима у Румунији с посебним освртом на лексичку интерференцију с румунским језиком и његовим банатским дијалектом. Аутори указују на семантичка поља у којима се срећу стране лексеме, као и на њихову инкорпорираност у српске говоре. Посебан аспект анализе представља статус стране лексике у идиолекту.

Кључне речи: српски језик, румунски језик, дијалектологија, лексика, интерференција.

Увод

1.1. Познато је да су Словени ступили у контакт с балканским становништвом већ у I–II веку после Христа, а балканско тло на-

* Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

сељавају током VI–VII века. Од тада су преци данашњих Јужних Словена били у непрекидном и непосредном контакту с овде затеченим балканским народима. Контакт или/и суживот Јужних Словена с аутохтоним становништвом још више усложњава етничке и лингвистичке прилике на тим просторима, будући да је дошло до међусобних утицаја и прожимања у свим доменима материјалне и духовне културе. Нови процеси који настају имаће на етнолингвистичком плану значајне последице, од којих је најважнија *асимилација* која ће се одвијати у два правца: а) славизација већег дела балканског (највећим делом) романизованог становништва, што ће имати за последицу нестанак појединих етничких група и романских језика, и б) романизација јужнословенског становништва, као што је случај са дачанским Словенима, те распад јужнословенске језичке заједнице и рађање, паралелно са стварањем првих средњовековних словенских држава, нових јужнословенских језика (бугарског, српског, хрватског, словеначког).

1.2. Почев од V–VI века па све до отприлике X–XI века, становници Баната били су једино *Словени (Срби)*, односно први слој јужнословенског живља, и *Румуни*¹, *боље речено романизовано дачанско сѣановништво*. *Након освајања Баната од сѣране Угарске, дакле, почев од X–XI века, јавља се на њим ѣросѣорима ѣрећи еѣнички елементи – мађарски* (бројчано су били незнатни, а највећи део њих живео је по градовима). Отоманска владавина Банатом (1552–1718) оставиће видљиве трагове у језику аутохтоног српског и румунског банатског становништва. Године 1716. Банат постаје крунски посед Хабзбуршке царевине. Између 1718–1860. Бечки двор је осмислио и спровео планску колонизацију Баната, те се банатски етнички мозаик диверсификује. У том раздобљу, Банат насељавају колонисти католичке вероисповести претежно германског, али и романског и словенског порекла: Немци, Французи, Италијани, Шпанци, Чеси, Словаци, Бугари и др. Након угарског преузимања администрације Баната 1860. године (односно 1872. године, до када је била Војна граница), настављена је колонизација, истина, мањим интензитетом, и углавном, са мађарским

¹ И. Поповић сматра да су Румуни тек након доласка Словена населили Дакију (Поповић 1955: 42).

колонистима, пошто су они етнички били веома слабо заступљени у Банату. Због тога је Румунија земља с можда највећим степеном мултилингвизма у Европи (TRUDGILL 1984: 144).

1.3. Дакле, почев од XVIII века, етничка структура становништва Баната драстично се мења. Ако су до прве половине XVIII века Срби и Румуни сачињавали велику већину банатског становништва, од тада српски етнички елеменат бројчано слаби и у сталном је опадању све до данас, док је румунски у сталном порасту. Илустрације ради, према попису из 1774. године у Банату је било 100.000 Срба и Грка², а после 1900. године бројчано стање Срба драстично и брзо опада³:

ГОДИНА	1900	1930	1956	1992	2002
<i>Срби, Хрвати</i>	55.986 (4,8% од укупног становн. Баната)	52.420 4,3%	44.683 3,7%		
<i>Срби⁴</i>				32.065 2,2%	22.561 1,52%
<i>Карашевци</i>				2.697 0,18%	207 0,01%

1.4. Интеретнички контакти, а на појединим местима и суживот, оставили су видљиве трагове у језицима, али и у културама свих банатских етничких група. Ти трагови видљиви су и у говорима Срба у Румунији, али је најјачи, најдужи и најконстантнији утицај на њих остварио румунски језик, нарочито после 1918. године. С обзиром на све досад речено, јасно је да су српски говори румунског дела Баната од давнина били изложени најпре утицају румунских банатских говора, а након завршетка Првог светског рата и румунског књижевног језика. У првом случају доминирао је

² J. Ehrler, *Banatul de la origini până acum – 1774*, Facla, Timișoara, 1982, стр. 30.

³ Подаци о пописима становништва из 1900, 1930, 1956. и 1992. преузети су из студије: R. Crețan, *Etnie, confesiune și comportament electoral în Banat. Studiu geografic* [Типографија Университетa де Вест], Timișoara. Подаци за 2002. преузети су из студије Љ. Степанова, *Спaциjнcтвички пoдaци o Србимa у Румунији*, Савез Срба у Румунији, Темишвар, 2007, стр. 15. Детаљније о проблематици етничких група у Банату види код: RADAN 2007/1: 520–539.

⁴ Ту су обухваћени и Карашевци који су се изјаснили као Срби.

усмени контакт, а у другом придодаје се и утицај средстава јавног информисања (писана реч, уопште). У усменој комуникацији до Првог светског рата број билингвалних Румуна био је знатно већи, те су Срби могли да слушају свој говор преломљен гроз призму румунског банатског дијалекта. Можемо претпоставити да је комуникација најпре била везана за одређене домене људског живота као што су: дечје игре, куповина, продаја, лечење, обрада земље и сл. Уласком румунског дела Баната у састав румунске државе Срби су од тог времена полако али сигурно кренули у процес замењивања језика. Неколико је фактора (статус језика и говорника, демографија и институционална подршка) који утичу на етнолингвистичку виталност једног језика или дијалекта (MEYERHOFF 2006: 107–115). Виталност српског језика у Румунији угрожена је најпре демографским факторима. Наиме, део релативно компактне српске језичке територије нашао се у другој држави. Док су се Срби из српских или мешовитих насеља у све већем броју селили у градове, у та села су се досељавали Румуни, те се пропорција нарушила на штету Срба. Такође се смањио природни прираштај, а и деца из мешовитих бракова обично говоре само румунски, на којем се и школују. Ни сами говорници, а ни њихов језик у Румунији, немају више престиж у економском, социјалном и историјском погледу. Формална институционална подршка у образовању и мас-медиима постоји, као и неформална која подразумева употребу српског у религијске и културне сврхе. Јасно је да ће у таквом контексту интерференција румунског бити још интензивнија.

Веома снажан утицај румунског језика на српске говоре у појединим, нарочито периферним српским банатским насељима, имао је за последицу романизацију српског живља, тј. губљење матерњег језика, као што је случај у Јабалчу (КГ), Лесковици (клисурски говор) и у Фенлаку (Арадска жупанија), али романизација најчешће доводи до губљења етничког (српског) идентитета (Шушка у Дунавској клисури, Парца у централном Банату и у многим другим банатским местима). У ствари, губљење матерњег језика представља прву етапу иза које обавезно следи друга – денационализација.

1.5. Када је реч о српским говорима у Румунији, треба истаћи да они припадају различитим дијалектима (призренско-тимоч-

ком, косовско-ресавском, смедеревско-вршачком и шумадијско-војвођанском), што свакако утиче на брже или спорије ширење појединих румунских језичких црта. Тако ће се аналитизам ширити од југа (Свиница) ка северу (Поморишје).

1.6. Словенски језици на Балкану су се више мењали него што су утицали на промене у другим језицима (образовање бројева од 11–19). Још увек нема јединствених одговора на питања: који су језици, у којем периоду, на којој територији и у каквом типу контакта утицали на јављање одређених балканизама, као и шта је у словенским језицима било стабилно, а шта подложно променама (УСАКОВ 2007: 79). Аутор наводи мишљење Томасона и Кауфмана, по којем се контактне ситуације свде на чување језика или његову замену доминантнијим. У првом случају долази до интерференције најпре на лексичком нивоу, а већ при смени језика долази и до фонетских и граматичких, најчешће синтаксичких утицаја другог језика (УСАКОВ 2007: 80).

Треба напоменути да разне иновације у српским банатским говорима у Румунији нису искључиво резултат румунског утицаја, већ све те појаве треба сагледати и у ширем, балканском контексту, у смислу да је румунски језик био и остао повољна подлога и средство за ширење особина балканског језичког савеза, тзв. *балканизама* (РАДАН 2009/2: 291).

1.7. При испитивању тих говора не сме се занемарити ни дијалекатска нивелација. Наиме, говори шумадијско-војвођанског дијалекта, који су најближи стандардном српском језику, нарочито у градским центрима (Темишвар, Арад) сматрају се престижним и користе се као интердијалекат. Говори шумадијско-војвођанског дијалекта су најслабије истражени, те би њима требало посветити посебну пажњу како би се утврдили дometи утицаја румунског, али и других језика (мађарског, немачког), као и њихових али и српских дијалеката. После пада Чаушескуа преко медија је осетнији и утицај српског књижевног језика. Међутим, његов утицај није ни приближан ономе који остварује хрватски новоријек међу католицима у Румунији!

1.8. Резултате румунско-српске интерференције свакако би требало компарирати са словенским елементима у румунском језику, као и српским дијалекатским и стандардним цртама у говорима

Румуна и Влаха у Србији. Посебно би било интересно испитати утицај влашког на српске говоре источне Србије (литературу о тим проблемима в. код Ћирковић 2006: 273–286). Јасно је да ће се говор Румуна из Румуније који су научили српски разликовати од српског Румуна и Влаха из Србије.

1.9. Страна лексика у неком језику обично се сагледава са различитих аспеката. Њоме се бави дијахрона лингвистика, а значајно место јој припада и у етимолошким и посебно речницима страних речи и израза. Лингвисти се баве и адаптацијом страних речи у неком језику на свим језичким нивоима (фонетском, морфо-синтаксичком и семантичком). Посебан аспект представља њено сагледавање у социокултурном и политичком контексту. Међутим, скоро и да нема радова посвећених страним речима у разговорном језику, као посебној врсти језика, које се по Блумфилду у том случају преносе усменим путем, док се културни утицаји на нивоу лексике остварују писменим путем (Половина 1996: 59). До сада је било изузетно мало покушаја да се сагледа употреба страних речи у идиолекту монолингвалних и билингвалних Срба у румунском делу Баната (Бошњаковић и Вареника 2008; Бошњаковић и Радовановић 2009). Овим испитивањима могу се утврдити путеви и начини прихватања лексема већинског језика. При томе треба водити рачуна о пореклу и интеракцији саговорника. Наиме, ако разговарају носиоци истог идиолекта или пак Србин с Румуном који зна српски језик, број румунских речи може бити већи. Број румунских лексема у говору Срба требало би да опада ако разговарају с испитивачем из Србије, али ће се у том случају појавити више метатекстуалних коментара. Поред тога, пресудну улогу ипак има језичка компетенција.

1.10. Предмет овога рада јесте синтетички приказ резултата досадашњих истраживања српских говора у Румунији. Посебан акценат биће стављен на румунско-српску интерференцију на лексичком плану. Новину ће представљати анализа типова страних лексема, као и њихова употреба у идиолекту.

Досадашња испитивања српских говора у Румунији

2.1. Истраживање српских говора у румунском делу Баната започиње крајем XIX века када је руски слависта румунског порекла, Полихром А. Сырку, боравио у другој половини јула 1898. године у карашевским насељима. Већ следеће, 1899. године, објављује студију *Нарѣчје карашевцев* (Сырку 1899: 641–660), која је, иначе, прва студија уопште о *словенским* говорима с територије данашње Румуније. Само након месец дана, августа 1898. године, чувени бугарски слависта (српског порекла) Љ. Милетич посећује карашевска насеља и испитује њихов(е) говор(е), а резултате свог истраживања објављује 1903. године. Њихов значај је у томе што је Милетич био први лингвиста који је аргументовано закључио да су говори Карашевака српски (Милетич 1903: 161–181).

Истраживања и лингвистички радови објављени у првим деценијама XX века посвећени су такође карашевским говорима (Живовновић 1907; Белић 1908: 99; MELICH 1929; PETROVICI 1935). Практично, истраживање српских говора у Румунији започело је *карашевским говорима*.

2.2. Први рад о *српским говорима* из румунског дела Баната појављује се тек 1936. године, у којем аутор скреће пажњу на неколико најфреквентнијих појава насталих у тим говорима под утицајем првенствено румунског, али и мађарског и немачког језика (Марковић 1936), а одмах после тога следи први опис тих говора, иначе сумаран и с пуно нетачних података (МАЉЕСКИ 1938). Године 1956, П. Ивић у приказу српских говора који су сачували један значајан заједнички архаизам (незамењено јат) описује и три српска говора из румунског дела Баната – карашевски, речашки и банатско-црногорски (Ивић 1956).

2.3. Међутим, интензивније и, у неку руку, планско истраживање српских (и хрватских) говора у Румунији започело је средином прошлога века када је објављен први синтетички рад у којем су они први пут класификовани и документовани основним цртама (Живковић, Берић, Веску 1961–1962)⁵. Од тада је извршено неколико

⁵ О досадашњим истраживањима ових говора в. RADAN 1994: 159–195 и селективно дату библиографију на крају рада.

класификација тих говора на основу различитих критерија и написано више синтетичких приказа (ЧОНКА 1958; ЧОНКА 1959; ТОМИЋ 1967; ТОМИЋ 1968; ВЕСКУ 1970; ВРАВЕС 1972; ТОМИЋ 1972; АПРЕОТЕСЕИ 1972–73; ТОМИЋ 1972–73; ЖИВКОВИЋ 1981; ВЕСКУ 1981; ВЕСКУ 1989; РАДАН 1994; РАДАН 1996; СИКИМИЋ 1994). Највећи допринос истраживању српских говора у румунском Банату дали су румунски и српски слависти из Румуније. До сада је објављено шест монографија о српским говорима из румунског Баната, од којих су чак три посвећене карашевским говорима (РЕТРОВИЋИ 1935; РАДАН 2000; ТОМИЋ 2007), док се остале три односе на свинички (ТОМИЋ 1984), банатско-црногорски (ВЕСКУ 1976) и радимски (ТОМИЋ 1987).

2.4. Лингвисти из Србије својим радовима посвећеним различитим језичким нивоима настављају интензивније и организованије⁶ да се баве проблемима српских говора у Румунији (БОШЊАКОВИЋ И ВАРЕНИКА 2008/1; БОШЊАКОВИЋ И ВАРЕНИКА 2008/2; БОШЊАКОВИЋ И ВАРЕНИКА 2009; БОШЊАКОВИЋ И РАДОВАНОВИЋ 2009; МИЛОРАДОВИЋ 2007).

2.5. Треба напоменути да су значајан допринос проучавању румунског утицаја на српске бантске говоре и, уопште, на српски језик у целини, дали румунски лингвисти (О. Densușianu, I. A. Candrea, Th. Capidan, I. Bărbulescu, D. Macrea, S. Pușcariu, I. Popovici, G. Pascu, Gh. Ivănescu, E. Petrovici, Gh. Mihăilă и многи други). Напоменућемо и то да је проблематика румунског утицаја на разне сегменте српских говора из румунског Баната обрађена у неким синтетичким радовима (ЖИВКОВИЋ, БЕРИЋ, ВЕСКУ 1961–1962; ЧОНКА 1958; ЧОНКА 1959; ВЕСКУ 1976; РАДАН 2009/1: 187–205; РАДАН 2007/2: 251–262 и др.).

2.6. Радови Раду Флоре, који се првенствено бавио српско-румунском лингвистичком интерференцијом, веома су корисни у методолошком смислу, али и у погледу утврђивања хронологије и подручја интерференције (FLORA 1963; 1968; 1998). У вези с темом која нас интересује аутор констатује да је утицај румунског

⁶ Истраживања се обављају у оквиру двају пројеката (*Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* и *Испитивање српских говора румунског дела Баната*) која финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије, а реализују се у Институту за српски језик САНУ и у Матици српској.

на српск(охрватск)и знатно мањи него јужнословенских језика (српског) на румунски. Румунски елементи на нивоу српског језика првенствено се јављају у топонимији, антропонимији и патронимији, као и у пастирској терминологији (FLORA 1998: 133–134). Регионално-дијалекатски утицај румунског језика (дијалеката) на српске говоре везан је за одређена подручја. На првом месту то је Банат, при чему је тај утицај изразитији у румунском делу, док је у српском мање изражен, али, по Ивићу, утиче на настајање балканизама у том делу (Ивић 1990). На другом месту је карашевско подручје, на којем је сачуван један архаичан српски говор који је због својих специфичности изазвао највише интересовања наших и страних лингвиста. Интерференција се осећа и у доњем току Дунава и Тимока, као и у рибарској терминологији на подручју Ђердапа (FLORA 1998: 134–135).

Досадашња испитивања утицаја румунског језика на лексику српских говора у Румунији

3.1.0. Радови посвећени утицају других језика, претежно румунског, на лексику српских банатских говора најбројнији су, што је и очекивано, ако се има у виду да је лексика сегмент који је најпробојнији, најмање отпоран на стране утицаје.

3.1.1. Када је у питању румунски утицај на нивоу лексике, треба прецизирати да тај утицај није био исто интензитета у свим српским банатским говорима. Изолованији српски банатски говори, као што су, на пример, карашевски, свинички и банатско-црногорски, претрпели су неупоредиво снажнији румунски утицај него српски говори из централног и северног румунског Баната⁷, који су увек били у контакту са српским говорима из Војводине и Србије. Треба прецизирати, такође, да има приличан број радова који се искључиво баве проблематиком страног утицаја у лексици тих говора (VESCU 1976: 135–138; TOMIĆI 1974: 165–176; RADAN 1984: 342–353; RADAN 1996/2: 137–147; RADAN 2000/2: 73–82; RADAN 2006/1:

⁷ О ширем румунском утицају на *српски језик* уопште, види радове: PETROVIĆI 1934/2: 175–176; ФЛОРА 1977: 341–359; CHELARU 1968: 498; ВЕСКУ 1976/1: 565–581.

547–556; RADAN 2006/2: 39–52; РАДАН 2008: 115–130), али је тај утицај делимично дотакнут скоро у свим синтетичким радовима.

3.1.2. Индиректне информације о страном утицају у лексици могу се наћи и у радовима који обрађују *џтерминологију* појединих домена (кућа и покућство, ратарство, коларска терминологија и сл.) (МАРКОВ 1985/2: 95–96; БЈЕЛЕТИЋ 1991: 391–401; РАДАН 2005: 55–61; RADAN 2006/3: 64–75; РАДАН 2007/3: 429–442) или, уопште, у лексикографским радовима (А. Л. Р. с. п I–VII; МАРКОВ 1985/1: 85–91; ЧЕШЉАР 1983: 110–148; МАРИЋ 2007: 258–326; RADAN 2006/3: 64–75). Треба истаћи да је лексичка грађа из два српска села прикупљена помоћу упитника 1932. године, који је имао око 2700 питања. То је први подухват те врсте када су у питању српски говори из румунског Баната, иначе веома драгоцен, јер се на основу тих података могу установити правци развоја тих говора у условима све присутнијег и снажнијег румунског утицаја. Грађу је прибељежио чувени румунски слависта Емил Петровић у двама српским насељима, у Гаду, Тамишка жупанија (пункт 37) и Карашеву⁸, Караш-северинска жупанија (пункт 25), а та је грађа ушла у *Румунски лингвистички атлас. Нова серија (Atlasul Lingvistic Român. Serie nouă)*, који је објављен у седам томова од 1956. до 1972. године (А. Л. Р. с. п I–VII).

3.1.3. Стање лексике српских говора румунског дела Баната сагледано је и у општесловенском контексту кроз два говора (Клокотич 168, Свиница 169) укључена у ОЛА (*Опшћесловенски лингвистички атлас*), као и у српском укључивањем двадесетак пунктова с те територије у СДА (*Српски дијалектолошки атлас*). На основу грађе прикупљене за СДА Драгана Радовановић је дала скицу лексичке диференцијације српских говора у северном и средњем румунском Банату (Радовановић 2007).

3.1.4. Информације о лексици српских банатских говора из Румуније могу се наћи и у монографијама српских насеља објављених до 1990. године у Издавачкој кући „Критеион“ из Букурешта (в. RADAN 1994: 186) и у оним објављеним у издању Савеза Срба у Румунији (Темишвар).

⁸ На основу те грађе Е. Петровић је написао познату, одличну монографију о „говору“ Карашевака, коју је објавио 1935. године (PETROVICI 1935).

3.1.5. Лексичке позајмљенице из разних језика (румунског и романских, немачког, мађарског, грчког, турског) у сфери *куће* и *покућсџива* у српским говорима румунског Баната⁹ анализирани су и приказани у неким радовима М. Н. Радана (*кебла, креденац, конџирафиша, лоџра, офинџер, фајмор, фиранџа, шалукаџира, шуџра, шуџлада* (германизми); *авлија, диван, долај, њошак, буџак, џенџерић, синија, чекмеџе* (турцизми); *бурдељ, завор, серџар, џрејка, фаџада, фундаменти* (румунизми); *асџал, раџасџива, ра-касол, сункалов, фиока, шајџиов* (мађаризми); *џод, комин, колиба, кревеј, самар, џриџеза* (грецизми) и др.) (РАДАН 2006/1: 547–556; РАДАН 2006/2: 39–52).

3.2.0. Покушаћемо, у наставку, да синтетички прикажемо радове који се баве искључиво проучавањем лексике, и то по говорним типовима.

3.2.1.1. Лексици карашевских говора (КГ) посвећен је извештај број радова. Емил Петровић међу првима скреће пажњу на интензивне и дуготрајне контакте карашевског живља с банатским румунским живљем, на билингвизам Карашевака (PETROVIĆ 1935: 3–9, 35, 218 и на многим другим местима) и, уопште, на српско-румунске интерференције у Банату. У монографији посвећеној „говору“ Карашевака наводи и бројне позајмљенице, од којих су најбројније оне из румунског језика: *аманајџи, вадува, ваџуџац, заџуџала, џираџа, марџц, моџија, муроњ, џаџуџа, џериџора, џузунџр, сџећ’аса, сџириџџаџа, џаџџала, филџра* и многе друге. Поред румунских, Петровић наводи и позајмљенице из других језика – немачког (*аџеџек, орлајџи, медеџин, декуџк, џроџисџион, џиџџоџи, џиџџер, џиџриџме...*), мађарског (*џалџр, комџџија, џаџџир, џоч’џр, фолџфија...*), турског (*каџфа, фиџиџџ...*) и др.

3.2.1.2. У једној краћој студији М. Радана (старијег) о утицају румунског језика на КГ дотакнут је и проблем румунских лексичких позајмљеница у тим говорима (укључујући и калкове). Извршена је на две странице хронолошка класификација лексичких позајмљеница (1. до XV века: *браџси, чуџуџра, колиба*; 2. од XV века до данас, са два потпериода: *буџса, флаџра, џаџриџца, ваџруље / баџџџа,*

⁹ Грађа је прикупљена на основу упитника Г. Вуковић у 12 пунктова који покривају све српске говорне типове у румунском Банату.

иланїїџија, шчѣна) и идентификовано је неколико домена у које су те позајмљенице ушле (економски, друштвени, људско тело, флора и фауна, земљорадња и сточарство, термини сродства, други термини). У закључку се наводи да је највише румунских позајмљеница ушло у економско-друштвени и домаћински домен, и процењује се да румунске позајмљенице представљају једну петину карашевске лексике (RADAN 1974: 137–139).

3.2.1.3. Први рад посвећен искључиво лексичкој проблематици КГ штампан је тек 1976. године, аутор је румунски слависта В. Веску. Реч је о раду о румунским лексичким позајмљеницама у говору Клокотича, у којем се, поред већ наведених румунских позајмљеница у монографији Е. Петровича, региструје још 19 (VESCU 1976: 135–138).

3.2.1.4. Други, опширнији рад посвећен искључиво утицају румунског језика у лексици КГ објавио је 1984. године М. Н. Радан (RADAN 1984: 342–353), у којем је настављено и проширено истраживање које је М. Радан скицирао 1974. године. У раду су позајмљенице сврстане у 15 домена активности првенствено на основу семантичког критеријума (дом и покућство; јело, пиће, одевање; делови тела; занимања, алати; породица, сродство; животињски и биљни свет; земљорадња, сточарство; државни живот, администрација; индустрија, наука, техника; култура, спорт; трговина; војска; лечење, народно веровање; апстрактни термини). Највећи продор румунских лексичких позајмљеница констатован је у доменима као што су „занимања, алати“ (11,47%), „државни живот, администрација“, „индустрија, наука, техника“ и „култура, спорт“ (9,63%), „дом и покућство“ (9,45 %), а најслабији продор испољио се код „делова тела“ (1,82 %) и „земљорадње и сточарства“ (2,90 %). Такође, ради приказа интензитета позајмљивања у разним временским периодима, извршена је и њихова хронолошка класификација у две велике групе, наиме, позајмљенице извршене: 1. до XV века (*кусїџура, сара, бериџаїа, флура, џујка, џарина, џума, мурџ*); и 2. после XV века – а) старије позајмљенице (*љѣжжа, кайрунџа, џаларија, фалка, корда, џућ'ѣра, сакара, мунћ'а, фабрика, ћ'анка, омењїја, флокав*) и б) позајмљенице новијег датума (савремене) (*фриџидѣр, шервеџел, фикаїи, брикѣїа, кумнаїи, фуриїуна, косиїџора, черѣре, фурунал, фодбалїсиї, реви-*

ности у српским дијалектима и КГ у две велике групе: 1. општи грецизми и романизми (заступљени на целом српском језичком ареалу) (*áйосíйол, дисáзи, друм, йóдрум; босíљак, календár, олийár, шесíшамéниí, шíндра* и др.) и 2. грецизми и романизми специфични КГ (*букар, гумбáћ', кóмаиí, марé, йарадáјка, йейíрóжсин, йíрйезник, ч'éкан; вáља, жрíйа, осíйрйика, йóрйа, йрáска, филáре, фéљин* и многе друге). У раду је указано и на филијеру (посредовање) појединих језика (немачког, мађарског, румунског, турског) при преузимању грецизама и романизама.

3.2.2. Неки индиректни подаци о лексичким позајмљеницама у свиничком гóвору могу се наћи у Томићевој монографији, нарочито у њеном другом делу који садржи речник тог говора (Томић 1984: 116–243). Иначе, колико је нама познато, само је један рад посвећен искључиво румунском утицају у том говору (Томић 1974: 165–176). У том раду М. Томић анализира низ лексема позајмљених из румунског језика, највише из румунског банатског поддијалекта, и закључује да је румунски снажно утицао на тај говор, те да се већина позајмљеница адаптирала фонетском и фонолошком систему свиничког говора, али на семантичком плану уочава бројне специфичности које проистичу из неистоветног понашања различитих генерација према страним елементима (старије генерације више користе немачке и мађарске позајмљенице, док млађе користе њихове синониме позајмљене из румунског језика). Од румунских позајмљеница, најбројније су именице (*бужйíја, гьндáк, карбураййóр, лакомија, манивéла, океáн, йлумб, рекéлница, секретйáра, жаф...*), док су остале врсте речи – глаголи (*банурйаíйи, фолосйрайй, рейерйрайй...*), придеви (*алéййрика, аййéниí, душманóс...*), прилози (свега четири: *анýме, деакóрд, жрешйрано, кам*) и само по један везник (*кóнйра*) и предлог (*дáко*) – у значајно мањем броју.

3.2.3.0. Проблематиком лексичких позајмљеница у говору Банатске Црне Горе бавио се В. Веску. Осим у монографији тог говора (Веску 1976: 115–172), у којој има података о позајмљеницама, тој проблематици посветио је два рада.

3.2.3.1. У првом раду, објављеном 1968. године (Vescu 1968: 521–526), анализиран је румунски утицај у тим говорима. Веску установљава најпре да је број позајмљеница у активном речничком фонду мали, те да лексички систем чува, углавном, заједни-

чки српско-хрватски карактер, а потом румунске позајмљенице из пасивног лексичког фонда дели у две групе: 1. речи позајмљене у старијем периоду – од XVII до XX века (*кокуџа, дрожђе, њофџа, њржала, шџиџар, џјалџе, џјрисџи, улој, вџруџул*) и 2. позајмљенице новијег датума – XX век (*аџелер, колеџив, леџрика, норма, џриза, сџаџи, џтелевизор, џреруџаџор*). На крају, констатује да се румунске позајмљенице највећим делом прилагођавају фонетском систему говора, али да постоје и бројни изузеци.

3.2.3.2. У другом раду (Vescu 1975: 53–59), В. Веску констатује да иако је број позајмљеница у тим говорима велик, оне нису угрозиле словенски, српски карактер лексичког система говора, што покушава да докаже примерима узетим из активног лексичког фонда у који је ушао мали број позајмљеница: *буруџан, буџа, кукурџус, машиџа* (из румунског језика), *шџиримџа* (немачког), *авлиџа* (турског), *џрџџеза, џрџџезџик* (грчког). Потом су дате позајмљенице из румунског (*барџс, фундаџек, џрмаџа, муџиџар, џелерџина, џирон, џофџа, сковерџа, џјрисџи, сарџе, сала...*), немачког (*шџусџер, дунџиџи, фурџи, луфџи, леџбер...*), мађарског (*бокџер, меџер, џуџи...*) и турског (*џенџер, џуџрџива, авлиџа, џешџир*).

3.2.4. Лексичка грађа *клисурских џовора* заступљена је једино у Томићевој монографији говора Радимне (Томић 1987) и у *Речнику радимског џовора* (Томић 1989). Осим што се понеки лексички подаци могу наћи у разним радовима посвећеним тим говорима (в. нпр. Чонка 1958: 85), у овом раду се дају примери позајмљеница из румунског, турског и немачког језика: *киџамџи, фиџек, џлаџџаз, кџиџа, ламурџисаџи, џоварџиџа, шџединџа*). Радова посвећених искључиво лексици тог подручја нема.

3.2.5. Говорима централног и северног Баната, као и Поморишја (шумадијско-војвођанског типа), посвећено је, уопште, најмање пажње, те ни лексика тих говора не чини изузетак (Radan 1994: 176–177). Што се ње тиче, делимично је истражена лексика трију суседних села удаљених двадесетак километара западно од Темишвара, Ченеја, Диџаша и Иванде (банатски говори тамешког типа). У раду *Из лексике Иванде (румунски Банат)* М. Чешљар даје у уводу сажет приказ главних особина тог говора, истичући при том снажан утицај румунског језика скоро у свим сегментима (посебно синтакси, топици, акцентуацији и лексици), а потом

даје око 1500 лексема с њиховим значењима (Чешљар 1983: 110–148). Два краћа прилога из лексике Дињаша (*Прилози из лексике Дињаша и Називи делова кола у Дињашу*) дао је С. Марков (Марков 1985/1: 85–91; Марков 1985/2: 95–96). Биљана Марић доноси речник од 1600 лексема из различитих области људског живљења (пастирство, ратарство, коларство, кућа и покућство, кулинарство, одевање, веровање, родбински односи, стара занимања) у румунском Ченеју (Марић 2002). Ауторка констатује да преовладава словенска лексика, док се међу позајмљеницама својом фреквенцијом издвајају германизми, турцизми и мађаризми. Чудно је што ауторка није указала и на знатан број лексичких и семантичких позајмљеница из румунског језика (*абатиор* < *abator* 'кланица', *арагаз* < *aragaz* 'шпорет на струју и гас', *афиш* < *afiş* 'оглас, натпис', *билет* < *bilet* 'улазница, пропусница, дозвола; карта', *бишница* < *bişniţar* 'шверцовати', *буса* < *buză* 'усна', *булетин* < *buletin* 'лична карта', *бутелија* < *butelie* 'плинска боца', *дунга* < *dungă* 'шара, линија', *кувертура* < *cuvertură* 'украсни прекривач', *контрак* < *contract* 'уговор о купопродаји', *конћед* < *concediu* 'годишњи одмор', *ланиерна* < *lanternă* 'светилка, фењер', *мајурени* < *major* 'пунолетан', *марцишор* < *mărţişor* 'мали брош који се носи у марту као симбол пролећа', *олај* < *ulei* 'уље', *скурта* < *scurtă* 'јакна', *фундаменти* < *fundament* 'темељ', *ганти* < *gentă* 'кожна торба') и његовог банатског дијалекта (*велика соба* < *soba mare* 'највећа и најбоља соба у кући', *мала соба* < *soba mică* 'соба, најмања соба у кући', *девојка* < *fată* 'девојка и ћерка', *синавац* < *nepot* 'сестрић, братић и унук', *картабаша* < *cărtăbş* 'цигерња-ча, бела кобасица', *красола* < *crăstolă* 'дубља шерпа', *оливока* < *ultoi* 'вакцина; ожиљак од вакцине; калемљена воћка', *сковера* < *scoverzi* 'палачинка', *шарамов* < *şărămpai* 'канал поред пута'). Добро је што је ауторка дала примере деривације посуђеница, што је веома корисно за утврђивање њихове инкорпорације у један говор (*олиован*, *олиоваји*, *олиује*, *олиовка*).

Навели смо ова четири рада јер из изложене грађе у њима истраживачи могу одредити које су лексеме позајмљене из разних језика и, у извесној мери, стећи увид о интензитету страног утицаја у лексици банатских говора тамешког типа.

Страна лексика у идиолекту

4.0. Из корпуса који смо снимили и транскрибовали издвојићемо неке од примера добијених у разговору испитивача из Србије и старијих информатора из румунског дела Баната.

4.1. Различитим метајезичким коментарима информатори дају до знања испитивачу да им лексичка компетенција заостаје за граматичком. Тако Српкиња из Соке, рођена 1928. године, изузетно добро влада матерњим идиомом, али су код ње поједине лексеме прешле у пасивни лексикон, а њихово место су преузеле румунске. Информаторка се није могла сетити лексема *којрива* и *варница*, што је прокоментарисала на следећи начин: *Сам знала и њо срџски како се каже; Сам њела да кажем скантие < scântee 'искра, варница'*.

4.2. Информаторка из Шенђурца, рођена 1941. године, још у већој мери је изгубила познавање лексике, те на питања одговара употребом румунских лексема: *Како се зову оне птице (живина) са сивим перјем и белим тачкама по њему? – Бибилике. [Бибилике, а није пилендре?] – Па њилендре и бибилике румунски (< bibilică 'бибица / бисерка / морка'), а срџски њилендре.*

У другом случају, ни подсећање на српску реч није помогло: *Како се зове ово овде (испитивач показује на ноздрве)? – Па њаре, ње, како се каже? [А је л ти значи нешто кат се каже рње?] – Је л рње, ја знам њаре (< nară 'ноздрва').*

Испитаница је показала да познаје и лексеме из других српских говора за које сматра да су лепши: *... шећерна и коњска цвекла, а на друге сирану кажу реја, ја знам друкше леиче говдру, а ми ње, ње волим ни ја... Лепши јој је и идиом испитивача из Србије: Ви леиче говдрише, а ми удрбљено на румунски и на срџски.*

У појединим семантичким микропољима добро је очуван инвентар српских лексема (*врајци, ласије, врање, швраке, ѓдлуби, жарбице, фазани*), па чак и синоними (*кџрјак, њо је вуќ, ње, ми њако кажемо*), док за поједине зна и румунске (*рода* [а није штрк?]) – *И шџрк и рода* [а шта ви кажете овде?] – *Па ми кажемо и рода и шџрк, румунски кажу кокошџрк < cocostîrc*), а за друге само румунске називе (*Како се зове она птица што куца у дрво? – Ђ, њо ње знам, знам само њоканиџдре < ciocănițoare*).

4.3. У спонтаном казивању информаторке рођене 1939. године у Рудни забележене су следеће лексеме преузете из румунског језика, односно његовог банатског дијалекта: *ја нѐ би сѐдела ја тако да шииѝрбава* (< *ştirb*, славизам у румунском 'крезубав, штрбав'), *како кажу*, тѐшко гòвориш кад нѐмаш зубе; *Ови су пòмрли старѝји, је л знáте, а òви што су сáд, мѝсим, дóшли у њѝне кўће, тò су свѝ Молдовјани, свѝ винииѝуре* (< рум. дијал. *viniturá*, књ. *venetic* 'дођоши'), *како кажеду*, òви дошљаѝци, знáте; *ѝмали смо и бѝка ѝаворáша* (< *táuraş* = бичић), *кажемо мѝ óвде*. Како? – *Таорáш*; Кад је бѝо војнѝк је бѝо рáдио у мѝн(и), јер ѝма и за тò пѝнзију. – То је рудник? – *Дá, мѝ кажемо мѝна* (< *miná*), у рудник, дá; мѝто ме на *ѝку* (< дијал. *eco*, књ. *ecograf* 'ултразвук'), *како кажу óде*, знáте, на тў њѝну машину и је нáшо да ѝмам инфѝкцију на бѝшику, је кáзо; òн сáмо лáти *ђанѝу* (< *geantá*), *ѝашну* и *ѝде у сервѝѝи* (< *serviciu* 'служба, дужност; канцеларија').

Из наведених (подвучених) примера видимо и стратегије које информаторка примењује у разговору с испитивачем из друге средине, тј. земље: (а) како кажеду (они – Румуни) / *ми* кажемо (за разлику од вас у Србији); (б) како кажу *оде*; (в) након румунске речи следи српски превод (*винииѝуре* – *дошљаѝци*; *ђанѝу* – *ѝашну*).

Код исте информаторке забележене су и семантичке посуђенице, тј. румунски калкови: *Дѝдо, ѝмам ѝспит, јѝдан ѝсѝиѝи ако ѝзем* (< *am luat examen*), дѝсет гòдина сам мѝрна; *сѝдми рáзред сам ѝрáила* (< *am făcut şapte clase*); *ја сам ѝрáила сѝдам рáзреда шкòле у Рудни; стò злáва овáца* (< *o sutá carpete de oi*).

4.4. У спонтаном причању информаторке рођене 1932. године у Малом Гају забележено је неколико румунских лексема, углавном оних којима су означени производи који се набављају у јавним установама (*сáд сам мѝѝла јáгòде у конђелáѝѝор* < *congelator* 'замрзивач'; *се ѝрѝжи мáсиѝ јел óлај* < *ulei* 'уље'; *ѝáј кáлћу* < *calciu* 'калцијум') или се за њихово коришћење плаћа држави (*нѝ се вѝди, нѝма курѝниá* < *curent* 'струја'), а ту је и термин везан за друштвене односе (*бѝли мѝѝуѝи као кевури* < *chiabur* 'кулак'). Забележен је и један калк: *да и нѝ вѝжем цѝле зѝме сѝду* ('стоје') *ѝáко и док не ѝðжем*.

Закључак

5.1. Иако су прва истраживања српских говора у Румунији започела још крајем XIX века, они још до данас нису добили синтетичку студију у целини или по дијалектима. На основу прегледа литературе по дијалекатским подручјима видимо да су карашевски говори најиспитанији, а да говори шумадијско-војвођанског дијалекта знатно заостају за њима. Ту неправду би требало што пре исправити због чињенице да се број говорника српског језика рапидно смањује, а код млађих билингвалних говорника интерференција са румунским је веома снажна, што је пак предмет интересовања контактолога и балканолога. Међутим, периферијски говори су и резервоар архаичних језичких црта, што се свакако мора богато документовати и описати.

5.2. Преглед литературе је показао да се подаци о лексици и интерференцији с румунским и другим језицима (немачким, мађарским и др.) могу наћи у прегледним студијама и монографијама о говорима и насељима, као и у радовима о појединим терминологијама и мањим лексичким збиркама с речима из различитих домена људског живљења.

5.3. У радовима су истакнути периоди у којима су прихваћене поједине румунске лексеме. За карашевски говор то је период до XV и од тог века. Међутим, у говорима Банатске Црне Горе старији период је од XVII до XX, а новији од XX века.

5.4. Утицај румунског језика на лексику српских говора у Румунији, за разлику од осталих утицаја (немачког, мађарског, турског, грчког) јесте најдуготрајнији, константан и најјачи. Он је посебно добио у интензитету након 1919. године, када је тај део Баната припао Румунији. Практично, румунски утицај се у задњем веку испољио у свим доменима материјалне и духовне културе, посебно у доменима као што су наука, техника, администрација, политика и све оно што је везано за свакодневни живот. Позајмљивање, као што је познато, нарочито у условима билингвизма, најчешће се врши у случајевима када је неопходно именовати неки нови предмет или појам за који не постоји аутохтони термин, али и из других разлога.

Немачки, мађарски, турски и грчки утицај испољавао се само у извесним, дужим или краћим периодима, у прошлости. Грчки и турски утицај је одавно већ престао деловати, а деловање немачког и мађарског утицаја престаје од почетка XX века.

5.5. Пред лингвистима из Румуније и Србије предстоји озбиљан задатак израде контактолошког речника у којем би уз одреднице био податак о периоду прихватања и генерацијској заступљености, будући да старији чешће користе германизме и мађаризме, а млађи румунске синониме. Због тога је веома важно стећи увид у што већи број идиолеката. Свакако би их требало класификовати и по семантичким пољима, али дати и начине њихове фонолошке и морфолошко-творбене адаптације. У њему не би требало изоставити ни семантичке посуђенице, тј. калкове.

Цитирана литератūra

- Белић 1908: А. Белић. О српским или хрватским дијалектима. *Годишњак Српске краљевске академије*, LXXVIII, Други разред 47, Београд, стр. 60–164.
- БЈЕЛЕТИЋ 1991: М. Бјелетић. Родбинска терминологија код Срба у Румунији. *Научни саставак слависти у Вукове дане*, 20/2, Београд, стр. 391–401.
- БОШЊАКОВИЋ И ВАРЕНИКА 2008/1: Ж. Бошњаковић и С. Вареника. Прозодијске особине говора села Рудне (Румунија). *Зборник Мајице српске за славистику*, 74, Нови Сад, стр. 219–230.
- БОШЊАКОВИЋ И ВАРЕНИКА 2008/2: Ж. Бошњаковић и С. Вареника. Напомене о морфосинтаксичким особинама српског говора села Рудне у Румунији. *Српски језик*, XIII/1–2, Београд, стр. 261–279.
- БОШЊАКОВИЋ И ВАРЕНИКА 2009: Ж. Бошњаковић и С. Вареника. Дијалекатски текстови из поморишког села Сараволе у Румунији. *Прилози проучавању језика*, 40, Нови Сад, стр. 143–159.
- БОШЊАКОВИЋ И РАДОВАНОВИЋ 2009: Ж. Бошњаковић и Д. Радовановић. Теренски записи из Малог Гаја (Румунија). *Прилози проучавању језика*, 40, Нови Сад, стр. 161–178.
- ВЕСКУ 1976: В. Веску. Говор Банатске Црне Горе. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику*, XIX/1, стр. 115–172.

- ВЕСКУ 1976/1: В. Веску. Румунске лексичке позајмице у српскохрватском језику, Београдски универзитет. *Дани Филолошког факултета*, св. 12, Београд, стр. 565–581.
- ВЕСКУ 1970: В. Веску. Српски и хрватски говори у нашој земљи. *Банатске новине*, бр. 8, 9, 11, 12, 13, 14, Темишвар.
- ВЕСКУ 1981: В. Веску. Српски и хрватски говори из СР Румуније – нове тенденције и појаве. *Analele Universității din București, Limbi și literaturi străine*, XXVI/2, стр. 5–13.
- ЖИВКОВИЋ, БЕРИЋ, ВЕСКУ 1961–1962: М. Живковић, Б. Берић, В. Веску. О српским и хрватским говорима у Банату. *Нови живоић*, бр. 2, Темишвар, 1961, стр. 77–84; *Нови живоић*, бр. 1, 1962, стр. 82–90 (рад је објављен и у студији М. Живковића, *Сведочанства о српско (јуџословенско) – румунским културним и књижевним односима*, Критерион, Букурешт, 1976. стр. 271–297).
- ЖИВКОВИЋ 1981: М. Живковић. Српски и хрватски говори из СР Румуније – нове тенденције и појаве. *Analele Universității din București. Limbi și literaturi străine*, XXVI/2, стр. 5–13.
- ЖИВОЈНОВИЋ 1907: Ј. Живојновић. Крашовани (Карашани, Карашевци). Белешке, народни обичаји и примери језика. *Летопис Мајинце српске*, том 242, стр. 42–67; том 243, стр. 52–79.
- ИВИЋ 1956: П. Ивић. Једна доскора непозната група штокавских говора: говори с незамењеним јатом. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, I, Нови Сад, стр. 146–160.
- ИВИЋ 1990: П. Ивић. Балканизми у настајању у српским говорима Баната, у: *О језику некадашњем и садашњем*. БИГЗ–Јединство, Београд–Приштина, стр. 189–198.
- МАРИЋ 2002: Б. Марић. Из лексике Ченеја (румунски Банат). *Прилози проучавању језика*, 33, Нови Сад, стр. 258–326.
- МАРКОВ 1985/1: Св. Марков. Прилози из лексике Дињаша. *Књижевни живоић*, 29/1, Темишвар, стр. 85–91.
- МАРКОВ 1985/2: Св. Марков. Називи делова кола у Дињашу. *Књижевни живоић*, 29/2, Темишвар, стр. 95–96.
- МАРКОВИЋ 1936: Св. Марковић. Српски језик у румунском делу Баната. *Живоић*, Темишвар, стр. 1–3.
- МИЛОРАДОВИЋ 2007: С. Милорадовић. И ракију пијем сас медом. Дијалекатска скица Белобречке (Румунија). *Probleme de filologie slavă*, XV, Editura Universității de Vest, Timișoara, стр. 573–579.

- МИРЈАНИЋ 1979: Ђ. Мирјанић. О неким особинама говора села Српског Семартона. *Actele Simpozionului de raporturi culturale, literare și lingvistice româno-iugoslave*, IV, București, стр. 395–402.
- ПОЛОВИНА 1996: В. Половина. Страна лексика у разговорном језику. *О лексичким позајмљеницама. Зборник радова са научног скупа Сјетране речи и изрази у српском језику, са освртом на исти проблем у језицима националних мањина* (Градска библиотека, Суботица, 18–20. октобар 1995). Суботица–Београд, стр. 59–67.
- ПОПОВИЋ 1955: И. Поповић. *Историја српскохрватског језика*. Матица српска, Нови Сад.
- РАДАН 1996: М. Н. Радан. О српским говорима у Румунији, са посебним освртом на карашевске говоре. *Савременик*, бр. 35–36–37, Београд, стр. 126–132.
- РАДАН 2005: Миља Н. Радан (уред.). *Српско-румунске везе и пројимања на културолошком плану*. Међународни студентски научни скуп. Темишвар, 12–13. 11. 2003. Темишвар, стр. 150.
- РАДАН 2006/1: М. Н. Радан. Лексичке позајмљенице у сфери куће и покућства у српским говорима из румунског Баната као одраз пројимања култура. *Сусрећ култура. Зборник радова*, Филозофски факултет Нови Сад, Нови Сад, стр. 547–556.
- РАДАН 2007/2: М. Н. Радан. Утицај страних и савременог српског/хрватског језика на карашевске говоре. *Српски језик и друштвена креиња*. Књ. 1, ФИЛУМ, Крагујевац, стр. 251–262.
- РАДАН 2007/3: М. Н. Радан. Терминологија ватре у говорима Карашевака. *Probleme de filologie slavă*, XV, Editura Universității de Vest, Timișoara, стр. 429–442.
- РАДАН 2008: М. Н. Радан. Романски и грчки лексички елементи у карашевским говорима. Општи приказ. *Темишварски зборник*, 5, Матица српска, Нови Сад, стр. 130–145.
- РАДАН 2009/2: М. Н. Радан. Иновације у српским говорима у румунском Банату у светлу језичке интерференције (са посебним освртом на карашевске говоре). *Научни састајанак слависта у Вукове дане*, 38/1, Београд, стр. 289–302.
- РАДАН 2005: М. Р. Радан. Родбинска терминологија Карашевака. *Српско-румунске везе и пројимања на културолошком плану* (Међународни студентски скуп Темишвар, 12–13. 11. 2003; Приредио: ванр. проф. др Миља Н. Радан), Савез Срба у Румунији, Темишвар, стр. 55–61.

- РАДОВАНОВИЋ 2007: Д. Радовановић. Наговештај лексичке диференцијације српских говора у румунском Банату (на сегменту лингвистичких карата). *Проблеми словенске филологије*, XV, Timișoara, стр. 282–294.
- СИКИМИЋ 1994: Б. Сикимић. Проучавање језика Срба у Румунији. *Темишварски зборник*, I, стр. 229–237.
- СЫРКУ 1899: П. А. Сырку. Нарѣчіе карашевцев. *Извѣстія Отдѣленія рускаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ* 1899 г., том IV, кн. 2, Санктпетербургъ, стр. 641–660.
- ТОМИЋ 1967: М. Томић. Подела српских и хрватских говора у Банату према изговарању сугласника ч, ћ, њ, њ. *Нови живоић*, XI, 1, Темишвар, стр. 83–86.
- ТОМИЋ 1971: М. Томић. О стању југославистике у СР Румунији. *Научни сасијанак славистија у Вукове дане*, 1, Београд, стр. 63–66.
- ТОМИЋ 1972: М. Томић. Српски и хрватски говори у Румунији. *Развиѡаак*, 4–5, Зајечар, стр. 78–90.
- ТОМИЋ 1979: М. Томић. Неке морфолошке особине клисурских говора. *Actele Simpozionului de raporturi culturale, literare și lingvistice româno-iugoslave*, IV, București, стр. 388–401.
- ТОМИЋ 1984: М. Томић. Говор Свиничана. *Српски дијалектѡлошки зборник*, XXX, Београд, стр. 7–265.
- ТОМИЋ 1987: М. Томић. Говор Радимаца. *Српски дијалектѡлошки зборник*, XXXIII, Београд, стр. 303–474.
- ТОМИЋ 1989: М. Томић. Речник радимског говора. *Српски дијалектѡлошки зборник*, XXXV, Београд, стр. 1–174.
- ТОМИЋ 2007: М. Томић. Карашевци и њихов језик (Carașovenii și limba lor). *Cartea Universitară*, București.
- ЋИРКОВИЋ 2006: С. Ћирковић. (Етно)лингвистичка истраживања Влаха у Србији. *Проблеми словенске филологије* XIV, Timișoara, стр. 273–286.
- УСАКОВ 2007: А. Ю. Усаков. Славянские языки на Балканах: Аспекты контактного взаимодействия. *Ареальное и генетическое в структуре славянских языков. Материалы круглого стола*. Российская академия наук. Институт славяноведения. Москва, стр. 77–89.
- ФЛОРА 1977: Р. Флора. Српскохрватски-румунски лексикални односи. *Нучни сасијанак славистија у Вукове дане*, 6, Београд, стр. 341–359.

- ЧЕШЉАР 1983: М. Чешљар. Из лексике Иванде (румунски Банат), *Прилози ипроучавању језика*, 19, Нови Сад, стр. 110–148.
- ЧОНКА 1958: Ч. Чонка. Поглед на данашњи говор Срба у Банатској клисури. *Нови живоић*, I, Темишвар, стр. 83–86.
- ЧОНКА 1959: Ч. Чонка. О неким особеностима српског говора у средњем и северном делу румунског Баната. *Нови живоић*, I, Темишвар, стр. 102–105.
- A. L. R. s. n.: *Atlasul Lingvistic Român. Serie Nouă*, Ed. Academiei R. P. R., vol. I, II – 1956, III – 1961, IV – 1965, V – 1966, VI – 1969, VII – 1972 (Карашево – тачка 25, Гад – т. 37).
- APREOTESEI 1972–73: С. Apreotesei. Stadiul actual al cercetării contactelor lingvistice româno-iugoslave în Republica Socialistă România. *Analele Societății de Limba Română*, 3–4, Zrenjanin, стр. 65–80.
- BERICI 1963: В. Berici. Accentul în graiurile sârbești din Clisură. *Romanoslavica*, VII, стр. 203–210.
- BRABEC 1972: I. Brabec. Hrvatski govori u Banatu. *Ljetopis JAZU za godinu 1971*, knj. 76, Zagreb, стр. 257–260.
- CHELARU 1968: V. Chelaru. Termes pastoraux roumains dans les langues slaves. Саопштење на VI Међународном конгресу слависта (в. резиме у зборнику VI. *Mežinánarodni sjezd slavistu v Praze*, 1968, *Resumé přednóske prispěvku a sdělení*, стр. 498).
- FLORA 1963: R. Flora. Contribuție la metodologia studierii relațiilor sîrbo-române pe plan lingvistic și literar-cultural. *Lumina*, XVII–6, Panciova, стр. 383–415.
- FLORA 1968: R. Flora. Relațiile sîrbo-române. *Noi contribuții*, Panciova, стр. 13–57.
- FLORA 1976: R. Flora. Interferențe lingvistice sîrbo-române. Cronologie, zone, criterii. *Analele Societății de Limba Română*, 7, Zrenjanin, стр. 123–136.
- MAYERHOFF 2006: M. Mayerhoff. *Introducing Sociolinguistics*. Routledge. Taylor & Francis Group. London and New York.
- MAŁECKI 1938: M. Małeckı. Gwary slawiańskie w Banacie rumuńskim (les dialectes slaves dans le Banat roumain), Extrait du *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences et des lettres*, Krakov, стр. 13–16.

- MILETIĆ 1903: Lj. Miletić. Ueber die Sprache und Herkunft der sog. Kraşovaner in Süd-Ungarn. *Arhiv für slvische Philologie*, XXV, Berlin, стр. 161–181.
- MELICH 1929: I. Melich. *A honfoglaláskori Magyarország. A Magyar nyelvtudomány kezikönyve*, Budapest.
- PECO 1977: A. Peco. Neke pojave vezane za međujezičke kontakte srpskohrvatskog i rumunskog jezika. *Actele simpozionului de raporturi culturale, literale și lingvistice româno-iugoslave III*, Zrenjanin, стр. 375–376.
- PECO 1979: A. Peco. Uticaj fonetike rumunskog jezika na glasovni sistem nekih srpskohrvatskih govora. *Actele simpozionului de raporturi culturale, literale și lingvistice româno-iugoslave IV*, Bucureşti, стр. 296–305.
- PETROVICI 1934/1: E. Petrovici. Influența românească asupra foneticii sârbești din Banat. *Dacoromania*, VII, стр. 172–174.
- PETROVICI 1934/2: E. Petrovici. Cuvinte argotice sud-slave de origine românească. *Dacoromania*, VII, стр. 175–176.
- PETROVICI 1935: E. Petrovici, *Graiul caraşovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*, Bucureşti.
- RADAN 1974: M. N. Radan. Influența limbii române asupra graiurilor caraşovene din județul Caraş-Severin. *Studii de Limbă, Literatură și Folclor*, III, Reşița, стр. 127–140.
- RADAN 1984: M. N. Radan. Novi prilozii uticaju rumunskog jezika u leksici karaševskih govora. *Relații culturale, literare și lingvistice româno-iugoslave – Actele simpozionului VI* (Bucureşti, 21–25 octombrie 1982), Bucureşti, стр. 342–353.
- RADAN 1994: M. N. Radan. Stadiul actual al cercetării graiurilor sârbești și croate din România. *Analele Universității din Timișoara. Seria Științe filologice*, XXXII, Timișoara, стр. 159–196.
- RADAN 1996/2: M. N. Radan. Lexicul caraşovean în ALR. *Probleme de filologie slavă (Studii, articole, prelegeri)*. IV, Tipografia Universității de Vest din Timișoara, Timișoara, стр. 137–147.
- RADAN 1997: M. N. Radan. Interferențe româno-sârbo-croate în graiurile caraşovene. *Probleme de filologie slavă (Studii, articole, prelegeri)*, V, Tipografia Universității de Vest din Timișoara, Timișoara, стр. 115–132.
- RADAN 2000: M. N. Radan. *Graiurile caraşovene azi. Fonetica și fonologia. Uniunea Sârbilor din România*, Anthropos, Timișoara.

- RADAN 2000/2: M. N. Radan. Contribuții privind influența germană asupra graiurilor carașovene. *Probleme de filologie slavă*, VII, Tipografia Universității de Vest din Timișoara, Timișoara, стр. 73–82.
- RADAN 2006/2: M. N. Radan. Unele împrumuturi lexicale din domeniul casei și al obiectelor de uz casnic în graiurile sârbești din Banatul românesc. *Interferențe lingvistice în zona multietnică a Banatului*, Editura Universității de Vest, Timișoara, стр. 39–52.
- RADAN 2006/3: M. N. Radan. Iz svadbene leksike Karaševaka. Issledovanija po slavjanskoj dialektologiji, 12, *Areal'nye aspekty izučenija slavjanskoj leksiki*, Rossijskaja akademija nauk, Institut slavjanovedenija, Moskva, стр. 64–75.
- RADAN 2007/1: M. N. Radan. Minoritățile din Banat astăzi (cu privire specială asupra minorității sârbe), y: *Un om, un simbol. In honorem magistri Ivan Evseev*, Editura CRLR, București, стр. 520–539.
- RADAN 2009/1: M. N. Radan. Influența limbii române asupra graiurilor sârbești din Banatul românesc. în vol. *Das Rumänische und seine Nachbarn*, Thede Kahl (Hg.), Beiträge der Sektion *Sprachwandel und Sprachkontakt in der Südost-Romania* am XXX. Deutschen Romanistentag, Frank & Timme, Verlag für wissenschaftliche Literatur [Berlin 2009], стр. 187–205.
- SAVIĆ 1998: M. D. Savić. Dialectul bănățean în comparație cu graiurile românești în Serbia. Banatski dijalekat u poređenju sa rumunskim govorima u Srbiji. *Radovi simpozijuma Jugoslovenski Banat, Istorijska i kulturna prošlost*. (Begejci / Torak, 8. novembar 1997. godine), Novi Sad, стр. 235–241.
- TOMICI 1968: M. Tomici. Despre statutul vocalelor *r* și *l* în graiurile sârbești și croate din țara noastră. *Studii și Cercetări Lingvistice*, XIX, nr. 6, București, стр. 611–617.
- TOMICI 1972–1973: M. Tomici. Graiurile sârbești și croate din R. S. România (privire generală). *Analele Societății de Limba Română*, nr. 3–4, Zrenjanin, стр. 599–604.
- TOMICI 1974: M. Tomici. Elemente lexicale românești în graiul sârbesc din localitatea Svinița (județul Mehedinți). *Fonetica și dialectologie*, IX, București, стр. 165–176.
- TRUDGILL 1984: Peter Trudgill. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Penguin Books.

- VESCU 1967: V. Vescu. Un împrumut românesc în sistemul fonologic al graiului sârbesc din localitățile Petrovaselo, Cralovăț și Stanciova. *Limba Română*, XVI, nr. 3, стр. 272–274.
- VESCU 1968: V. Vescu. Influența românească asupra lexicului și sintaxei unui grai sârbesc din Banat. *Limba Română (Extras)*, 6, anul XVII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, стр. 521–526.
- VESCU 1975: V. Vescu. Particularități lexicale ale graiurilor sârbești din Petrovasela, Stanciova și Cralovăț. *Analele Societății de Limba Română*, Zrenjanin, nr. 6, стр. 53–59.
- VESCU 1976: V. Vescu. Împrumuturi lexicale românești în graiul sârbesc din Clocotici, județul Caraș-Severin. *Romanoslavica*, XVIII, стр. 135–138.
- VESCU 1989: V. Vescu. Graiurile sârbești și croate din România. Criterii de clasificare. *Dialectologia*, Societatea de Științe filologice din R. S. R., București, стр. 227–234.

Summary

Žarko Bošnjaković i Mihai N. Radan

ALL RESEARCHES CONDUCTED SO FAR THE INFLUENCE OF THE ROMANIAN LANGUAGE ON THE LEXICON OF THE SERBIAN VERNACULARS IN THE ROMANIAN BANAT

The authors present the synthetic review of literature about the Serbian vernaculars in Romania with the special emphasis on the lexical interference with the Romanian language and its Banat dialect. The paper also points to the semantic fields in which foreign lexemes appear, as well to the periods of their incorporation in the Serbian vernaculars. A special aspect of the analysis represents a status of foreign lexical items in the idiolect. At the end, the authors plead for the elaboration of the contactological Romanian-Serbian dictionary.